

EDITII DIN OPERELE LUI COMENIUS ȘI ALE CONTEMPORANILOR SĂI ÎN COLECȚII SĂLĂJENE*

IOAN MARIA OROS

Amicala Bibliotecarilor și Bibliofililor
„Amor Librorum Unit Nos” din România, Zalău

Editions of Comenius and His Contemporaries' Works in Sălaj Collections

ABSTRACT

Except for the two books, *Janua Linguae Latinae reserata Aurea* and *Index Vocabulorum*, convolute and depicted by the author in a previous paper as being unique copies of Alba Iulia (1647), in the collections of the Reference Library of Zalău, from Comenius' work still exist 7-8 titles appeared between 1640-1805, in Latin (Claudiopoli, Norinberg, Jena, Debrecen, Marburg, Pojoni), German (Claudiopoli) and Hungarian (Pojoni).

Of these, the author remarks existence of two editions that appeared at the printing house of Martin Hochmeister (1792 and 1806) of the work entitled *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, extremely rare, likely one-off copies.

Cuvinte-cheie: Comenius, colecții sălăjene, biblioteca vechiului colegiu reformat, unicate de Alba Iulia, *Peregrinatio academica*

Keywords: Comenius, collections from Sălaj, library of the old Reformed college, unique copies of Alba Iulia, *Peregrinatio academica*

Puține opere ale umanității s-au bucurat de un așa larg și rapid impact socio-cultural ca majoritatea celor semnate de cehul/moravul Jan Amos Comenius (1592-1670). Aproape că nu se mai poate adăuga nimic la imensa literatură exegetică și evocativă consacrată lui, influenței operei sale umaniste și pedagogice în lume. Și totuși, nu doar persoane individuale - comeniologii, ci grupuri de studii și societăți „Comenius” sunt peste tot în lume cele care pun neconținut în valoare genialitatea omului Comenius și monumentalitatea operei sale¹.

* Menționăm că sub titlul *Un unicat albaulian de la 1647 în colecțiile Bibliotecii Documentare din Zalău: Janua linguae latinae reserata aurea de Comenius*, într-o formă inițială, materialul de față a constituit subiectul comunicării noastre la sesiunea Muzeului Național al Unirii, Alba Iulia, 28-29 nov. 1996. Vezi Oros 1999, p. 260-268.

¹ Accesibil și pe larg, despre toate aceste aspecte amintite trimitem la studiile introductive, tabelele cronologice sau exegezele apărute la noi, în principal: Komensky 1958; Știrbu, Știrbu, 1968 (carte care tratează între altele: „Obiectivele urmărite de Comenius în timpul activității sale în Principatul Transilvaniei” și despre „Realizarea primului prototip al lui *Orbis pictus* prin contribuția xilografilor români de la tipografia din Alba Iulia”); Comenius 1970 și Comenius 1977, în traducerea și adnotarea celui mai însemnat comeniolog român, profesorul Iosif Antohi. Printr-o

Făcând parte dintr-un șirag de manuale destinate pentru „învățarea perfectă a limbilor”, *Janua Linguae Latinae reserata Aurea* (Poarta deschisă a limbilor) este prima carte a lui Comenius care, imediat după apariție (1631), i-a adus un succes uriaș, fiind „tradusă și publicată în 12 limbi europene și 4 asiatice”, după Biblie devenind atunci cea mai răspândită carte din lume.

Repercutând un ecou la care autorul ei nu se aștepta, pentru *Janua* Comenius primește felicitări inclusiv de la fostul său profesor de la Universitatea din Herborn, J. H. Alstedt, pe atunci profesor la colegiul din Alba Iulia², astfel că el este nevoit să pregătească noi ediții ale manualului³. Una dintre primele ediții apărute în Transilvania este cea de Alba Iulia (1647)⁴, ediție - legată, credem, cel puțin ca idee, de numele profesorului Alstedt - din care astăzi se cunoaște, după cum vom vedea, doar un singur exemplar, cel păstrat în colecțiile Bibliotecii Documentare din Zalău (**Fig. 1-8**)⁵.

Căci, printre multe alte opere ce îmbogățesc colecțiile acestei vechi biblioteci se află și un volum în colligat (**Fig. 9a**), înregistrat sub un număr de inventar comun, 11.497 (cota veche: 2870), volum legat în piele (**Fig. 9b**), însă cu prima copertă lipsă. Primei componente a acestui colligat, de fapt un CONVOLUT⁶, îi lipsesc cel puțin primele două pagini, între care fiind și foaia de titlu; a doua piesă este în schimb completă.

Dacă pentru a doua parte a colligatului lucrurile sunt clare, aceasta fiind un *Index Vocabulorum*, tipărit la Alba Iulia în 1647 (**Fig. 15**), pentru prima parte, atât după conținut, cât și după fila 6 (**Fig. 11**), se poate deduce că avem de-a face cu o ediție absolut nouă a operei *Janua Linguae Latinae reserata Aurea*.

fericită întâmplare, într-unul din anticariatele bucureștene am dat peste o cochetă micromonografie apărută în limba franceză, la Praga (Kozik 1980). Prezentări de ansamblu se pot vedea în: Britanica 1994, p. 482-483; Encyclopaedia 1993, p. 158- 159.

² Kozik 1980, p. 26.

³ Numai în timpul vieții sale - spun biografii lui Comenius - au apărut peste 40 de ediții din *Janua*.

⁴ Știrbu, Știrbu 1968, p. 82 spun că, pentru prima dată în Transilvania, *Janua* a fost editată încă în 1634 la Alba Iulia, afirmație neconfirmată bibliografic, necum faptic.

⁵ Pentru istoricul acestei biblioteci de tip transilvan, atestată la 1689, vezi Kincs 1895, p. 223-229; Zaharia 1992, Zaharia 1996, Farmati 2018, p. 76-87, sau, mai pe scurt, Oros 1985, p. 635, nota 1. De asemenea, privind valorificarea științifică a bogăției fondului de carte europeană de aici, vezi Stan 1985, Stan 1986, Stan 1987, Stan 1988; Oros 1985, Oros 1988, Oros 1998, Oros 2000, Oros 2002 și Oros 2011. Fotografiile color (**Fig. 1-8, 9b, 20-21, 25-29, 32-39**) au fost realizate de ing. Rodica Turc, bibliotecarul Bibliotecii Documentare, iar cele alb-negru provin din arhiva fostului Oficiu Județean pentru Patrimoniul Cultural Național de pe lângă Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.

⁶ Sensul de bază al cuvântului *colligat* este acela de „lucrare cuprinsă în același volum cu altele” sau „volum care reunește mai multe lucrări cu conținut diferit” iar prin termenul de *convolut* se înțelege un „volum care întrunește mai multe lucrări, editate inițial separat, dar având același autor sau cuprinzând materii înrudite” (Cf. Olteanu 1992, p. 89-90).

Partea intitulată *Index Vocabulorum* apare descrisă în catalogul lui Szabó Károly⁷ ca existent la acea dată, adică sfârșitul deceniului nouă al secolului al XIX-lea, în două exemplare. Iată, în traducere românească, ce spune Szabó Károly în această privință:

<< 673 *Alba Iulia, 1647*

Index Vocabulorum. Index, Januae Lingvarum J. A. COMENII..., Albae Juliae, Typis Celsissimi Transylvaniae Principis; An. M.DC.XLVII. Per Martinum Major Coronensem. -8°, 507 (corect 508) pagini. La sfârșit: Ad Candidum Lectorem - 1 pagină nenumerotată.

Traducerea maghiară a *Index*-lui englez și belgian la *Janua Lingvarum* a lui Comenius. Din precuvântul de pe pagina 1 și 2 reiese că acest vocabular a fost făcut de CSAHOLCZI JÁNOS și BIHARI FERENC pentru uzul școlilor din Transilvania, care din *Index*-urile existente în mai multe limbi au tradus cele din engleză și belgiană și l-au editat sub titlul de *Index Vocabulorum*. Faptul că această carte a apărut pe cheltuiiala profesorului Bisterfeld Henrik din Alba Iulia reiese din cele 12 rânduri de poezie în limba latină de la începutul cărții: „Ad Candidum Lectorem”, sub care redactorii cărții se aut prezintă astfel: „*Johannes Pastt: Tsalholci, Indicis Latino-Ungarici Interpres. Franciscus Bihari, p. t. Rect. Collegii Alb. et Poeticae facult. Magister Ordinarius, Indicis Latino-Ungarici Translator.*”

Ediția mai nouă: Levoča, 1649.

Muzeul episcopal Satu Mare, la Lugossy József din Debreczin, deteriorat (3-462).>>⁸.

Studiind exemplarul în cauză, cu ocazia reorganizării bibliotecii și a completării cataloagelor, cel care a atras - primul! - atenția asupra atributului de unicat al primei părți a convolutului este Prof. Kincs Gyula, bibliotecarul de după 1886 al Colegiului Reformat din Zalău (azi Biblioteca Documentară de pe lângă Casa Corpului Didactic Zalău)⁹. Ca urmare a acestui fapt, datorită noului bibliotecar, în publicația budapestană *Magyar könyvszemle* pe 1894 (p. 349) apare prima descriere completă a acestei ediții de Alba Iulia din opera *Janua* a marelui Comenius, dezlegându-se astfel pentru totdeauna misterul ce plana

⁷ RMK I, nr. 792, p. 339-340; RMK II, nr. 673, p. 1886-1887, după care s-a făcut traducerea.

⁸ Conform bibliografiei maghiare de specialitate, la ora actuală, sunt cunoscute încă alte 4 exemplare. Vezi RMNy III, nr. 2170, p. 433-434.

⁹ Sub cota *Hung. 47*, în catalogul bibliotecii, alcătuit din fișe făcute de regulă dintr-o 1/2 coală albă de scris, pe care sunt trecute (scris de mână) toate datele bibliografice elementare ale cărților, pentru *Janua* se păstrează o fișă elaborată pe o coală întregă pentru ambele componente ale convolutului, unde Kincs Gyula repetă/consemnează și aici cele de mai sus: „Ținând cont de faptul că caracterele tipografice sunt asemănătoare cu *Index Vocabulorum Januae Lingvarum J. A. Comenii*, apărut la Alba Iulia, în 1647, trag concluzia că aceasta a apărut tot în Alba Iulia, în 1647 sau puțin înainte, așa cum *Index*-ul din 1647 a fost tipărit pentru această *Janua*, ca și, de exemplu, *Index*-ul de Levoča din 1649 tipărit pentru *Janua* din acel an” (fig. 16).

asupra acestei prime părți a convolutului¹⁰. Redăm *in extenso*¹¹, în traducere, descrierea de aici a lui Kincs Gyula:

„[341.] (*Alba Iulia, 1647?*).

Comenius. A. J. Janua Lingvae Latinae reserată Aurea.

Format mic în -8°, 273 pagini numerotate. În față: Institutio didactica, începând cu *3, 5 file nenumerate, apoi, o pagină goală, pe spatele căreia se află poezia de felicitare în limba latină de G.V.S.S. Th.D. La sfârșit: *Index*-ul care începe la mijlocul paginii 273 și ocupă 13 pagini nenumerate.

Foaia de titlu și prima filă din „Institutio didactica” lipsește, dar execuția tipografică corespunde, fără dubii, cu colligatul reprezentând ediția din 1647 de la Alba Iulia a *Index Vocabulorum* de J. A. Comenius, cunoscut până acum numai în două exemplare (Szabó, I, 792). Sunt convins că și acesta este editat la Alba Iulia, executat în același timp sau cu puțin înainte, și cred că *Index Vocabulorum* de Alba Iulia a fost pregătit tocmai pentru această *Janua* de Alba Iulia, așa cum *Index*-ul din 1649 de Lőcse (*Magyar Könyv-Szemle*, 1889, p. 288) a fost pentru ediția de Levoča din 1649 a lui *Janua* (*op. cit.*, p. 35).

Există în biblioteca Colegiului ev. ref. din Zalău.

*Kincs Gyula*¹².

Credem că afirmațiile de aici ale lui Kincs Gyula, privind asemănarea existentă între cele două opere comeniene apărute la Alba Iulia cu cele similare de la Levoča din 1649, își au ca izvor, printre altele, același catalog al lui Szabó Károly:

„705

Lőcse/ Levoča, 1649

Index Vocabulorum..... (Leutschoviae. 1649) în-8°, 511 p.

Reeditarea ediției din 1647 de Alba Iulia. Într-un volum lucrarea lui Comenius: *Janua Lingvae Latinae* cu *Januae Lingvae Vestibulum*, ediția 1649 din Levoča. Foaie de titlu separată nu are, poate nici n-a avut.

În biblioteca lui Ballagi Mór, Budapesta - este publicată de Ballagi Aladár în *Magyar könyvszemle*, 1879, p. 288¹³.

¹⁰ La fel, în încheierea articolului său, privitor la istoricul bibliotecii, menționat la nota 5, Kincs Gyula amintește de acest demers al său și ține să menționeze din nou „unicitatea” exemplarului din ediția de Alba Iulia, „probabil din anul 1647”. Tot din sursa Kincs Gyula, într-un anuar al bibliotecilor din Austro-Ungaria, apărut la Viena, în 1900 (Bohatta, Holzmann 1900, p. 528), convolutul albaiulian este prezentat ca: „Drucke. Unicum”, însă ca o „Karlsruher Ausgabe von 1645”!

¹¹ Justificăm această procedură, aparent nedeontologică, de a cita masiv, *in extenso*, având în vedere raritatea surselor utilizate și scopul principal al articolului nostru: acela de arăta cititorului obișnuit cum s-a oglindit în lucrările bibliografice clasice, în principal cele referitoare la cartea veche austro-ungară, problema unicatului de Alba Iulia.

¹² *Magyar Könyv-Szemle*, 1894, p. 349. Se pare că este o greșeală de tipar, trimiterea corectă fiind *Magyar Könyv-Szemle*, 1879, p. 288!

¹³ Szabó 1885, II, p. 196.

Comparativ cu cele de mai sus, să vedem în continuare cum se prezintă astăzi structura convolutului nostru și care este, la o examinare sumară, starea cărții în genere:

De dimensiuni: 13,8x8,2 cm, are textul scris pe două coloane: în latină - maghiară.

A. Partea I: lipsesc primele 2 file. Și prima copertă.

În colontitlu: INSTIT: DIDACTICA/ DE USU JANUAE L. L.

F./3^{r-v} - f. /4^{r-v}. F. /3/ fiind răsucită și roasă pe margini, cu distrugerea parțială a textului, din care cauză nu putem plasa corect un *Incipit*.

F. /5/ - goală

F. /6/ - foaia de titlu pentru *Januae* (**Fig. 10**)

F. 1-273: conținutul propriu-zis al cărții

F. 273^r: „FINIS/VÉGE" ; ornament tipografic (**Fig. 12**).

- *INDEX Titulorum eâ quâ comprehenduntur serie* - pe 7 pag. (**Fig. 12**);

- *INDEX TITULORUM ordine Alphabetico* - pe 13 pag. (**Fig. 13**)

și același în maghiară (**Fig.14**).

Urmează o filă nenumărată, pe față - goală, pe verso: *Carmina*.

B. Partea a II-a (f. 1-503):

F. 1: INDEX VOCABULORUM (în colontitlu: PRAEFATIO),

- pe verso: „*ALBAE JULIAE, Typis Celsissimi Transsylvaniae Principis; //AN. M. DC. XLVII.// PER MARTINUM MAJOR // Coronensem*”, text urmat de o vignetă tipografică (**Fig. 11**).

F. 3- f. 503^v: Indexul propriu-zis care se încheie la cuvântul: „*Usus, s. m./ ibid.*

Medve”. Deși este scris de mână ulterior în cerneală neagră: *Finis*, totuși cuvântul-custode *Vrtica* (**Fig. 16**) ne indică faptul că *Index*-ul continua pe încă câteva pagini, lipsă din exemplarul nostru¹⁴.

Dacă, după cum s-a văzut, pentru ediția de Alba Iulia din 1647 a *Index Vocabulorum* avem toate explicațiile privind edițiile care i-au stat la bază, fiind deci o ediție originală, alcătuită prin adaptarea celor existente în engleză și belgiană, pentru *Janua*, în schimb, credem că am putea trimite, în ipoteză, la un alt prototip similar, și anume la ediția de Oradea din 1643, deoarece aceasta a fost catalogată ca drept singura ediție anterioară celei de Alba Iulia „in Hungaricam lingvam translata”¹⁵.

Cercetările recente, legate de bibliografierea tipăriturilor maghiare vechi, au dus la descoperirea unui al doilea exemplar din lucrarea lui Comenius, *Janua*, aflat la Praga și care păstrează și foaia de titlu, care corectează anul tipării în 1648, cartea fiind imprimată de celebrul tipograf Martin Maior din Brașov¹⁶.

¹⁴ De fapt, chiar și pe fișa de catalog a cărții (**fig. 17**), Kincs Gyula atrage atenția că: „pagina 504 lipsește din exemplarul nostru (Index)”.

¹⁵ Szabó 1879, I, p. 324.

¹⁶ RMNy III, nr. 2211, p. 462-463.

Posesori succesivi ai convolutului unicat

După însemnările existente pe filele convolutului, am putut identifica pe unii dintre posesorii succesivi ai acestui volum. Este vorba de Stephanus Szokoljai (1686, 1687) și Stephanus Borbely (1737) pentru *Janua* (Fig. 18), și de Franciscus Dioszegi (1796) pentru *Index Vocabulorum* (Fig. 19).

Alte ediții din opera lui Comenius în colecțiile bibliotecii

În afara celor două cărți de Alba Iulia în colligat, prezentate mai sus, *Janua* și *Index Vocabulorum* editat pentru aceasta, în colecțiile Bibliotecii Documentare din Zalău, din opera lui Comenius mai există și alte lucrări în diferite ediții. Astfel, sub cota 589 avem o ediție bilingvă latină-maghiară (Fig. 21) din *Janua linguae latinae*, apărută la Debrețin, în 1729, exemplar cu ex libris-ul ștampilă (Fig. 20a) și însemnarea de la 1799 a vechiului posesor, Alexander Madas: „In Praemium Suae diligentiae accepit Alexander Madas. Cum esset Grammatista anno 1799” (Fig. 20b).

Sub cota H 78/ 631, se află un exemplar din *Orbis sensualium trilinguis*, apărută la Claudiopoli (Cluj), „Ex Officina Nicolai Kis de Tótfalu”, în 1698 – cele trei limbi fiind latina, germana și maghiara (Fig. 23). Pe prima copertă interioară avem o însemnare în latină, datată 1792, făcută de posesorul inițial al cărții, Samuel Jáno (Fig. 22)¹⁷, iar la sfârșitul prefetei în limba maghiară avem semnătura unui alt posibil posesor: Michael Schuster (Fig. 24).

Din aceeași speță, sub cota II 1471, în colecțiile bibliotecii se află un exemplar din *Orbis sensualium pictus* (*O reprezentare a lucrurilor din natură percepute prin simțuri*), tipărită la Noribergae (Nürnberg), în 1716, în officina tipografică a lui Martin Endteri¹⁸. Cunoscând numeroase ediții, cartea în sine a atras elogiul unor gânditori de talia lui Kant, Goethe sau Herder, atât prin metoda naturală instituită de Comenius¹⁹, cât și prin ilustrație, din care, limitându-ne la sfera tematică a cărții, după această ediție (Fig. 25a, b) am reprodus în anexă doar paginile dedicate titlurilor: *Arta scrisului* (Fig. 26), *Tipografia* (Fig. 27), *Școala* (Fig. 28) și *Biblioteca* (Fig. 29)²⁰.

În lista cărților lui Gyarmathi Samuel donate bibliotecii Colegiului reformat din Zalău figurează și un exemplar din *Orbis pictus*, Posenii, 1793²¹.

¹⁷ Jáno Samuel, donatorul cărții, a fost preot în Verveghiu (jud. Sălaj). O listă a tuturor donatorilor, cuprinzând și numărul cărților donate, vezi la Kincs 1895, p. 223-229.

¹⁸ Prima ediție a cărții a apărut în 1658. Pentru variatele versiuni ale acestei opere comeniene vezi Comenius 2016, studiul introductiv la versiunea românească de Marcela Ciortea.

¹⁹ Ciortea 2013, p. 361 și passim;

²⁰ Pentru varietatea tematică și circulația acestei opere în Transilvania, vezi Ciortea 2014, p. 85-90; Comenius 2016, p. IX-LVI.

²¹ Nagy Ottó 1944, p. 78. De asemenea, în biblioteca baronului Wesselényi Miklós din Jibou, într-un catalog de la 1822 este înregistrat un exemplar din *Orbis pictus*. Vezi Csetri 2003, p. 78.

În colecțiile Bibliotecii Documentare din Zalău, singura operă a lui Comenius tipărită doar în germană (unilingvă) este cea intitulată *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, apărută în tipografia lui Martin Hochmeister și existentă aici în două ediții: 1792 (cota 5393) și 1806 (cota 5387). Având în vedere faptul că, în afara anului de apariție, toate informațiile de pe pagina de titlu sunt identice, exceptând marca tipografică, presupunem că, prima ediție (1792) ar putea fi una de Sibiu (**Fig. 30-31**) iar a doua (**Fig. 32**) de Cluj (1806)²². Pe foaia de titlu a ediției din 1806 se observă ex-libris-ul ștampilă al posesorului inițial, Salamon József, unul dintre principalii donatori și director al colegiului după 1815. Cele două forzațuri nu sunt confecționate, ca de obicei, din foi albe, colorate sau decorate, ci dintr-o altă tipăritură în latină (**Fig. 32, 36**), care ar merita identificată²³.

Sub cota 6155 se găsește varianta maghiară a operei comeniene „Labirintul lumii și raiul inimii”, adică: *Világ Labirintusa és Szív Paradicsoma* – o ediție de Pozsony (Bratislava), din 1805. După cum se poate observa (**Fig. 37**), exemplarul se află într-o stare de conservare destul de precară, fiind fără cotor și prima copertă, precum și cu primele file desprinse.

Considerată testamentul său filosofic, după cum sugerează chiar subtitlul acesteia („Scire quid sibi sit necessarium, in Vita & Morte, & post Mortem”), Comenius a scris această carte la bătrânețe, intitulând-o *Unum necessarium*, din care, sub cota 2266, biblioteca posedă un exemplar din „editio quarta” (**Fig. 38**), de Jena (1713). Față de ediția primă (Amsterdam, 1668), ediția de Jena mai cuprinde, printre altele, un *Index cura studioqve* (**Fig. 39**).

Datorită faptului că, în anul 1967, cu ocazia reinventarierii bibliotecii, dar și a deselor predări/primiri de gestiune între vechii și noii bibliotecari, toate volumele au fost reșezate pe raft nu după cota veche, ci în ordinea numărului de inventar (cca 40.000 unități de bibliotecă)²⁴, la care se adaugă și separarea cărții de patrimoniu într-o sală specială, ceea ce creează greutate în găsirea unor

²² Vezi cazuri similare la Mârza, Bogdan 2013, p. 147. Menționăm că, în toate bazele de date consultate, nu există consemnate ediții apărute în anii 1792 sau 1806, în oficina tipografică a lui Martin Hochmeister.

²³ Ținem în mod deosebit să mulțumim pe această cale d-rei Paula Cotoi, expert-bibliotecar la BCU Cluj-Napoca, pentru informațiile furnizate privind edițiile din operele lui Comenius descrise în cataloagele on-line ale unor mari biblioteci europene și în bibliografiile consacrate acestora, accesibile în baze de date speciale.

²⁴ După o situație din 1938, întocmită pe baza cataloagelor originale, biblioteca cuprindea 11.660 opere, iar la 1948, fiind comasate aici cărțile din bibliotecile Școlii Normale din Zalău și a Casinei Române, pe baza registrelor de inventar, fondul bibliotecii era estimat la 22.416 de volume. Astăzi, împreună cu colecțiile de publicații locale antebelice, anuare școlare și alte adăugiri ulterioare (până în 1967), biblioteca vechiului colegiu reformat Wesselényi, devenită Biblioteca Documentară Zalău (fond documentar Casa Corpului Didactic) numără în total cca. 40.000 de volume. Vezi Oros 2010, p. 72-74.

volume, așa cum s-a întâmplat acum, când două din edițiile mai vechi din operele lui Comenius nu au fost încă identificate, rătăcite fiind prin depozit, și anume: *Comenius interpolatus. Hoc est Ianuae linguarum reseratae aureae* în coligat cu *Index vocabulorum* („edit Gasparis Chemlini”), Marburgi, 1640 (cota 9273) și *Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae*, s. 1., 1648 (cota 846).

Ediții din operele contemporanilor apropiați lui Comenius

De asemenea, tot aici se află ediții din operele unor mari învățați, pedagogi contemporani lui Comenius și exegeți ai operei sale, cum ar fi: J. H. Alstedt, J. Piscator ș. a., dar și cărți despre diferite perioade din viața acestuia.

După cum bine se știe, J. H. Alstedt, nu numai că a fost profesorul și mentorul lui Comenius la Universitatea din Herborn, ci, împreună cu J. Piscator, profesor la Universitatea din Heidelberg și naturalistul J. H. Bisterfeld, au ajuns profesori la Alba Iulia²⁵.

Dintre cele semnate de Johann Heinrich Alstedt, sub cota 1815, se află un exemplar din *Metaphysica* (Herbornae, 1622) (**Fig. 43, 44**), pe a cărui forzaș, de-a lungul timpului, au fost așternute mai multe însemnări, printre care: un citat din Xenofon, în greacă; un alt citat în latină și, la fel, un ex-libris manuscris: [...] *Ex donatione H:Dñi Senioris Samuelis B/K/Sza[...]leni obtinet Georgius Biro. 1730* (**Fig. 41**). De remarcat faptul că, la sfârșitul cărții, după un *Index capitum*, încheiat cu *Finis*, mai urmează cel puțin o pagină manuscrisă (**Fig. 42**), a cărei conținut ar merita descifrat și valorificat. Tot de Joh. Heinrich Alstedt, mai există un exemplar din *Thesaurus chronologiae in quo Universo temporum et historiarum series in omni vitae genere ita ponitur oboculos, ut fundamenta Chronologiae ex S. literis & calculo astronomico eruantur, & deinceps tituli homogenei in certas classes memoriae causa digerantur. Editio tertia limata, & aucta*, Herbornae Nassoviorum, 1637, inv. 10280 (**Fig. 40**).

Din aceleași motive explicate mai sus, momentan nu am reușit încă să o identificăm pe raft și să o examinăm prin *autopsie directă*, singura operă a lui Johannes Piscator din colecțiile bibliotecii, și anume: *Tratatus de divina praedestinatione*, apărută la Herbornae Nassoviorum, 1618, în tipografia lui Christophor Corvin - exemplar în colligat cu alte două opere teologice (inv. 8284)²⁶.

²⁵ Vezi Albu 1944, p. 44-52; Viskolcz 2002, p. 242-271.

²⁶ Pentru descrierea primei piese a colligatului (Joannes Ab Hamerstede, *Meretrix Babylonica et Sponsa Christi detectae...*; Gorichemi, ex officina Pauli Vink, bibliopolae, anno 1663), v. Stan 1988, p. 726. Ultima piesă din colligat este un exemplar din Gvilielmi Perkinsi Cantabrigiensis Angli, SStae Theologiae Licentiatii, *Tractatus vere aureus, De lingvae Regimine, Juxta Dei Verbum, Latinitate Donatus à Thoma Draxo Theologiae Profess. Perkinsi olim alumno...*, Hanoviae, Typis Haeredum Gu. Antonii, 1614.

Moștenirea culturală a lui Comenius și recunoașterea ei de către posteritate

În virtutea faptului că, de exemplu, prin activitatea sa desfășurată la Sárospatak, numele lui Comenius este mult mai legat de această zonă, trezind astfel un interes justificat mai mare pentru valorificarea moștenirii sale culturale iar, în posteritatea sa, se bucură, până astăzi, de multe sărbătoriri concretizate prin manifestări științifice și publicații dedicate personalității sale, totul devenind astfel o puternică tradiție²⁷.

Dintre dovezile scrise în acest sens, apărute până la sfârșitul secolului al XIX-lea, în colecțiile bibliotecii fostului colegiu se păstrează cel puțin două: Dezső Lajos, *Comenius A. J. Magyarországon*. Sárospatak, 1883. [inv. 5333] și Berecz Gyula, *Comenius Ámos János élete és működése (1592-1671)*, Budapesta, 1892. [inv. 6201], dar avem păstrată și o altă monografie din perioada interbelică²⁸, toate acestea fiind, de regulă, nelipsite din bibliografia aferentă studiilor contemporane dedicate operei și vieții lui Comenius.

În ceea ce privește România, după cum bine se știe, „pedagogii și educatorii din țara noastră s-au integrat încă din secolul al XIX-lea în rândurile celor care continuau răspândirea și valorificarea în întreaga lume a pedagogiei comeniene”²⁹, doi dintre viitorii comeniologi români susținând în acest sens teze de doctorat la Viena și Leipzig³⁰; însuși Mihai Eminescu era entuziasmat de metoda intuitivă comeniană³¹.

Referitor la Alba Iulia, simpozionul de față reconfirmă continuitatea preocupărilor comeniologice în zonă, la nivel universitar și muzeologic. Concret, precedată de câteva studii de întâmpinare publicate în presa academică și culturală³², traducerea integrală în română și tipărirea unei opere fundamentale a lui Comenius, și anume: *Orbis sensualium pictus*, de către remarcabilul latinist, Conf. univ. dr. Marcela Ciortea de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia³³, confirmă încă o dată, actualitatea gândirii marelui pedagog ceh, acum, în plin asalt al virtualului.

Deși există numeroase baze de date care conțin cataloage de bibliotecă sau colective on-line, totuși, considerăm că, cel puțin din punct de vedere

²⁷ Astfel, la Sárospatak în 2004, publicația academică *Bibliotheca Comeniana* ajunsese la nr. XI, fiind dedicată temei „Comenius példája”, un număr consacrat celor care s-au ocupat de opera lui Comenius.

²⁸ Rác 1931.

²⁹ Lăscuș 2009, p. 188.

³⁰ *Ibidem*, p. 189.

³¹ Știrbu și Știrbu 1968, p. 217-218. O sinteză asupra impactului operei lui Comenius sub diferitele sale aspecte până în perioada stalinistă, vezi la Știrbu și Știrbu 1968, p. 212-236, și ulterior la Lăscuș 2009, p. 188-192, 202.

³² Vezi, în special: Ciortea 2013, Ciortea 2014.

³³ Comenius 2016.

bibliologic, o perspectivă a cercetării ar putea fi aceea a tipăririi unui repertoriu al tuturor exemplarelor din edițiile operelor lui Comenius, păstrate în bibliotecile românești, precum și determinarea rarității sau unicității acestora în raport cu celelalte colecții din lume.

Concluzii

În concluzie, chiar și printr-un relativ scurt excurs bibliografic referitor la cele două opere comeniene editate la Alba Iulia s-a putut observa clar cum, încă de la sfârșitul veacului trecut, pentru *Janua* s-a impus ideea recunoașterii ei ca exemplar foarte rar. Dovadă în plus a extremei sale rarități sunt repetatele și insistentele solicitări a unor copii după aceasta sau de a reconfirma prezența încă a acestui exemplar unicat în colecțiile Bibliotecii Documentare Zalău, solicitări venite din partea unor mari biblioteci și societăți „Comenius” din Europa. La fel de rare se dovedesc a fi și edițiile din *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*.

De asemenea, tot aici se află ediții din operele unor mari învățați, pedagogi contemporani lui Comenius, ba chiar foști profesori ai săi, cum ar fi: J. H. Alstedt, J. Piscator ș. a., dar și cărțile unor exegeți ai operei sale sau care tratează despre diferite perioade din viața acestuia.

Prezența masivă pe filele cărților a numeroase însemnări de lector sau ex-libris-uri, manuscris sau ștampilă, ale vechilor posesori, confirmă faptul că, acestea au ajuns în colecțiile acestei biblioteci de tip transilvan, în bună parte ca donații ale foștilor elevi ai colegiului reformat, aflați cândva în *Peregrinatio academica* prin orașele Europei.

List of illustrations

- Fig. 1** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – interior
- Fig. 2** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – interior
- Fig. 3** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – heritage room
- Fig. 4** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – heritage room
- Fig. 5** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – heritage room
- Fig. 6** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – bindings
- Fig. 7** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – 16th century book
- Fig. 8** - Reference library of CCD (Teaching-Staff Resource Center) Zalău – interior
- Fig. 9** - Alba Iulia convulsion – a) incipit, b) binding
- Fig. 10** - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Alba Iulia, 1648 - *Ad auctorem*
- Fig. 11** - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Alba Iulia, 1648 - final: *Prefatio*
- Fig. 12** - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Alba Iulia, 1648 - *Index titulorum*
- Fig. 13** - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Alba Iulia, 1648 - *Index titulorum*
- Fig. 14** - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Alba Iulia, 1648 - *Index titulorum* in alphabetical order (Hungarian language)
- Fig. 15** - J. A. Comenius, *Index vocabulorum*, Alba Iulia, 1647 – first page

- Fig. 16** - J. A. Comenius, *Index vocabulorum*, Alba Iulia, 1647 – last page
Fig. 17 - Catalogue card - librarian Kincs Gyula
Fig. 18 - *Index vocabulorum*. Owners: Stephanus Szokoljai and Stephanus Borbely - 1737
Fig. 19 - *Index vocabulorum*. Owner: Franciscus Dioszegi - 1796
Fig. 20 - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Debrecini, 1729 - a) ex-libris stamp Alexandri Madass, b) Alexander Madas, 1799
Fig. 21 - J. A. Comenius, *Janua lingvae latinae reserata aurea*, Debrecini, 1729 - *Ad auctorem*
Fig. 22 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium trilinguis*, Claudiopoli, 1698 - title page, front endpaper: note
Fig. 23 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium trilinguis*, Claudiopoli, 1698 - preface in Latin and German
Fig. 24 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium trilinguis*, Claudiopoli, 1698 - preface in Hungarian
Fig. 25 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium pictus*, Voribergae, 1716 - a) title page, b) spine
Fig. 26 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium pictus*, Voribergae, 1716 - The art of writing
Fig. 27 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium pictus*, Voribergae, 1716 - Typography
Fig. 28 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium pictus*, Voribergae, 1716 - School
Fig. 29 - J. A. Comenius, *Orbis sensualium pictus*, Voribergae, 1716 - Library
Fig. 30 - J. A. Comenius, *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1792 - a) title page, b) *Conclusion* page
Fig. 31 - J. A. Comenius, *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1792. *Introduction*
Fig. 32 - J. A. Comenius, *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1806 - ex-libris Salamon József
Fig. 33 - J. A. Comenius, *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1806. *Introduction*
Fig. 34 - *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1806 - *Conclusion* page
Fig. 35 - *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1806 - *Content list* page
Fig. 36 - *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s.l., 1806 final page; rear endpaper
Fig. 37 - J. A. Comenius, *Világ Labirintusa és kiv Paraclisona*, Pozsony (Bratislava), 1805 - title page
Fig. 38 - J. A. Comenius, *Unum necessarium cura studio*, Jena, 1713 - title page
Fig. 39 - J. A. Comenius, *Unum necessarium cura studio*, Jena, 1713 - index page
Fig. 40 - Joh. Henrici Alstedii, *Thesaurus chronologiae in quo niverso temporum et histoiarum series in omni vitae genere*, Herbonne Nassoviorum, 1637- a) title page, b) front endpaper, notes
Fig. 41 - Joh. Henrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 - a) title page, b) front endpaper, notes
Fig. 42 - Joh. Henrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 - final page, manuscript page
Fig. 43 - Joh. Henrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 - table
Fig. 44 - Joh. Henrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 – the binding

Fig. 1-2 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău - aspect interior

Fig. 3-4 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău - sala patrimoniu

Fig. 5 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău – sala patrimoniu

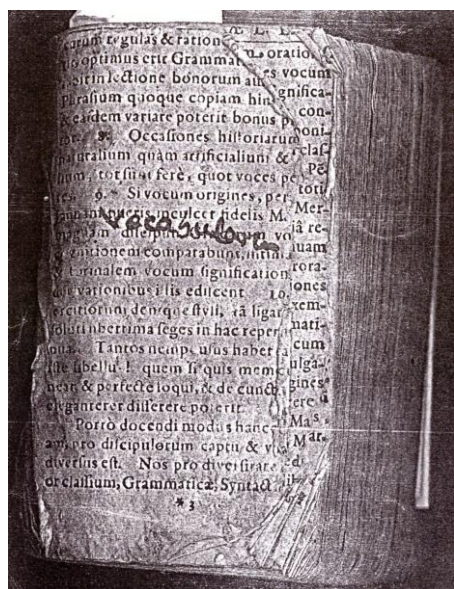
Fig. 6 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău – legături

Fig. 7 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău –
carte de secol XVI

Fig. 8 - Biblioteca Documentară a CCD Zalău –
aspect interior

a

b

Fig. 9 Convolutul de la Alba Iulia – a) incipit, b) legătura

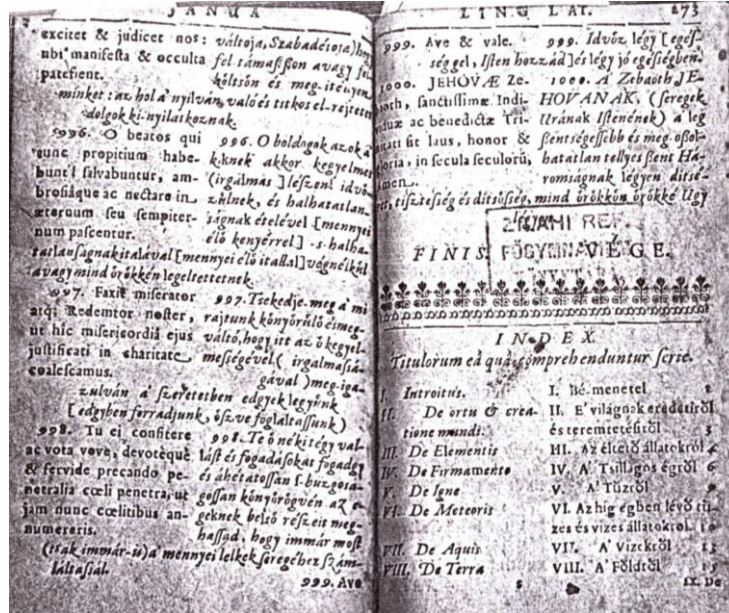

Fig. 12 - Janua linguae latinae reserata aurea, Alba Iulia, 1648 - Index titulum

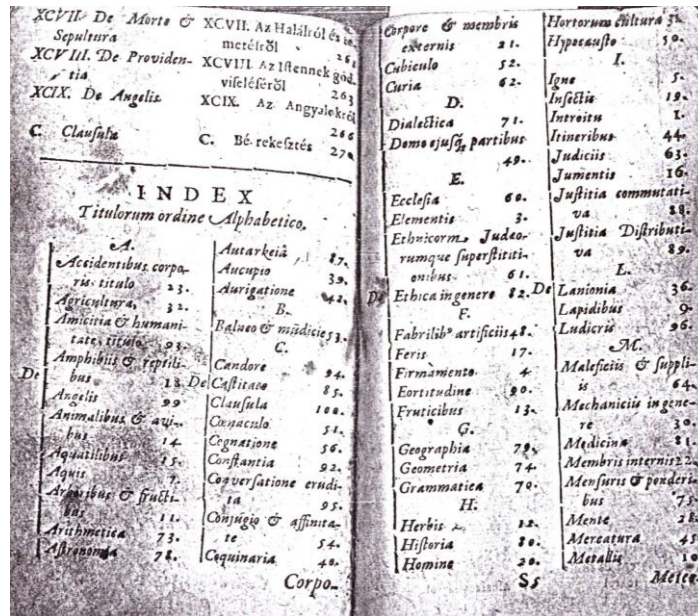

Fig. 13 - Janua linguae latinae reserata aurea, Alba Iulia, 1648 - Index titulum

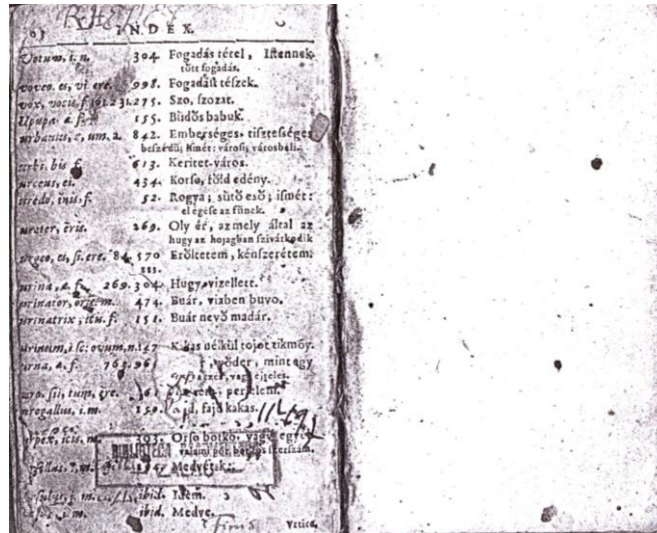

Fig. 16 - *Index vocabulorum*, Alba Iulia, 1647 – ultima pagină

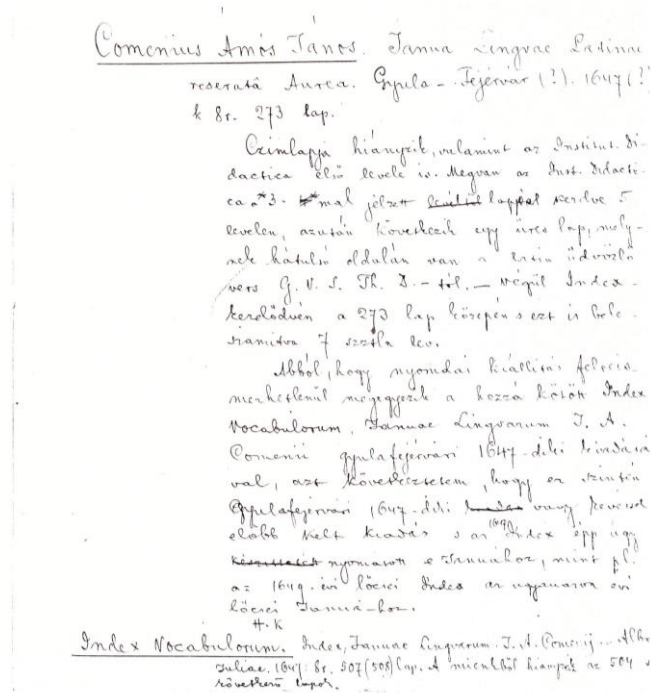

Fig. 17 - Fișa de catalog - bibliotecar Kincses Gyula

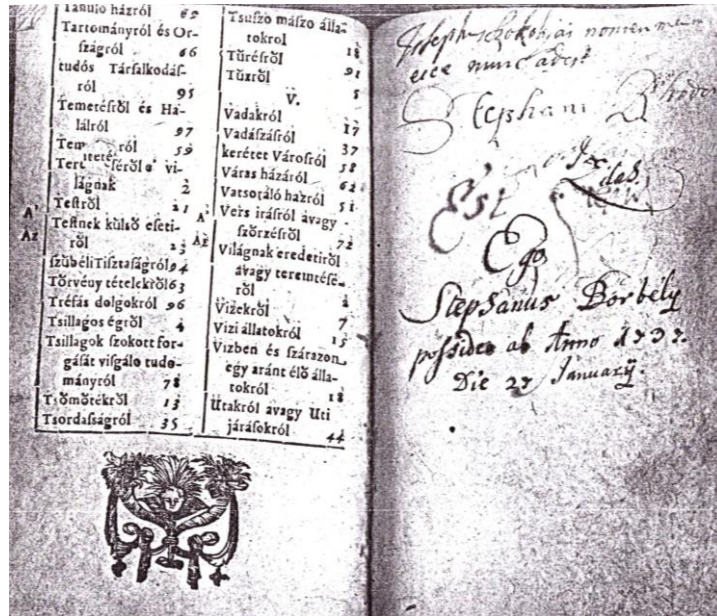

Fig. 18 - Posesori Stephanus Szokoljai și Stephanus Borbely - 1737

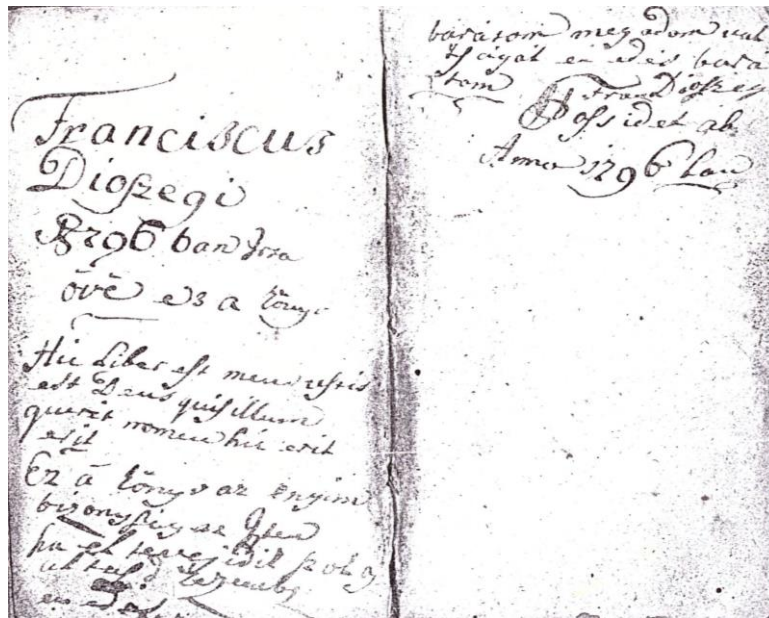

Fig. 19 - Index vocabulorum. Posesor Franciscus Dioszegi - 1796

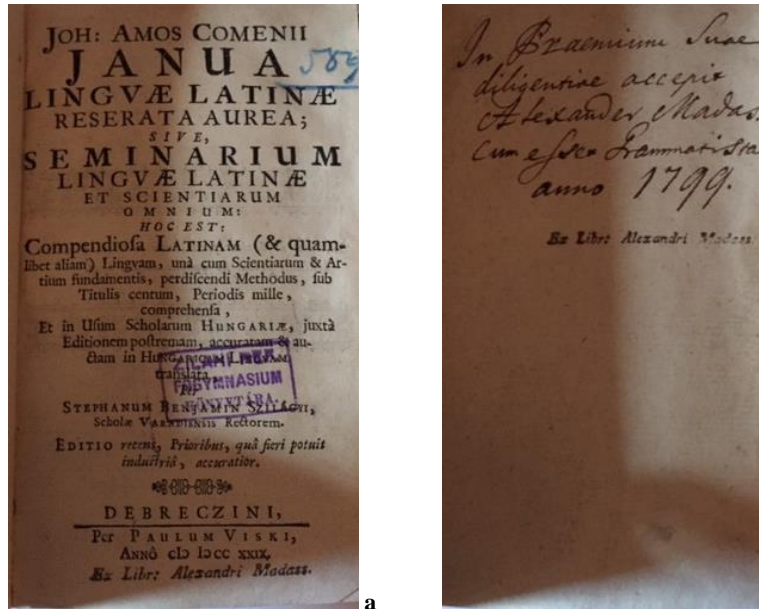

Fig. 20 - J. A. Comenius, *Janua linguae latinae reserata aurea*, Debreczini, 1729 – a) ex libris ștampilă Alexandri Madass, b) Alexander Madas, 1799

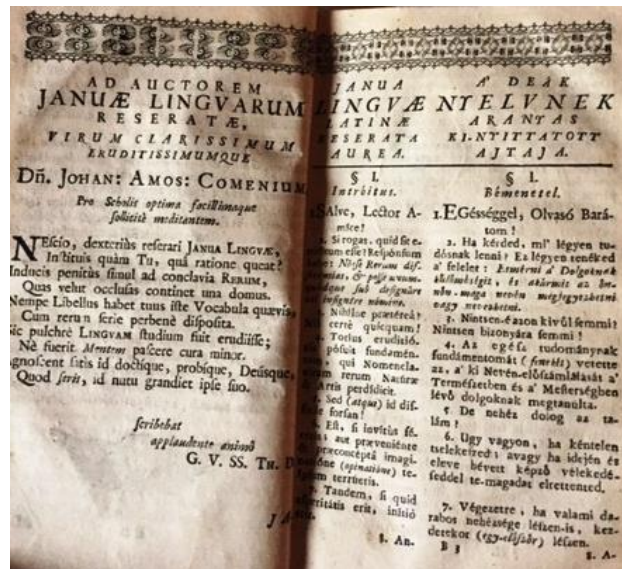

Fig. 21 - Joh. Amos Comenius, *Janua linguae latinae reserata aurea*, Debreczini, 1729 - *Ad auctorem*

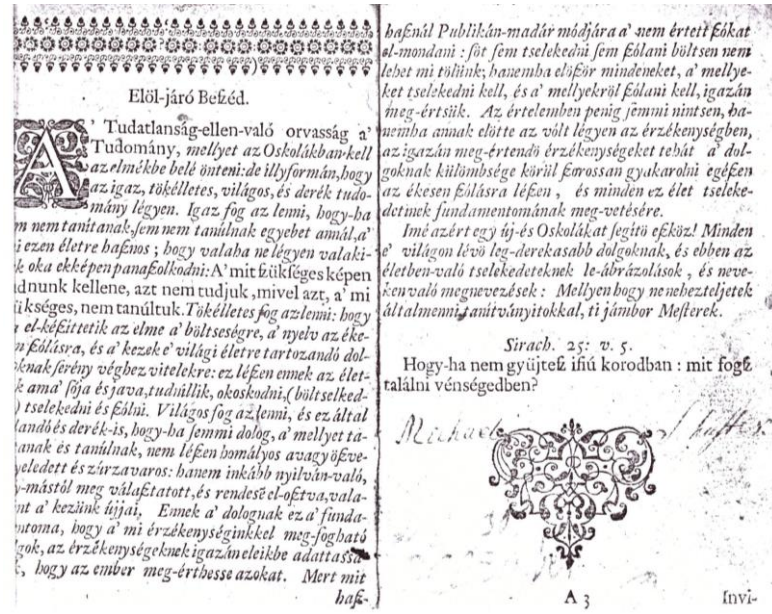

Fig. 24 - *Orbis sensualium trilingvis*, Claudiopoli, 1698 – prefața în maghiară

Fig. 25 - *Orbis sensualium pictus*, Noribergae, 1716 – a) p. de titlu, b) cotor

Fig. 26 - Orbis sensualium pictus, Noribergae, 1716 - Arta scrisului

Fig. 27 - Orbis sensualium pictus, Noribergae, 1716 – Tipografia

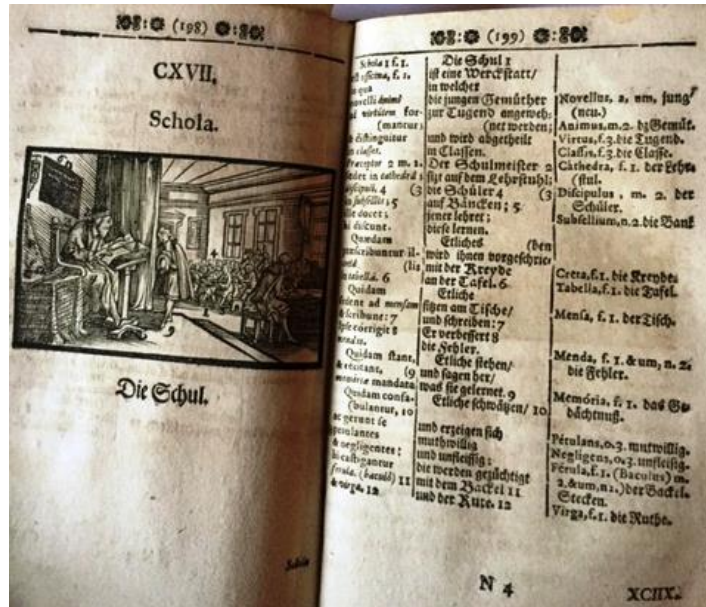

Fig. 28 - Orbis sensualium pictus, Noribergae, 1716 - Şcoala

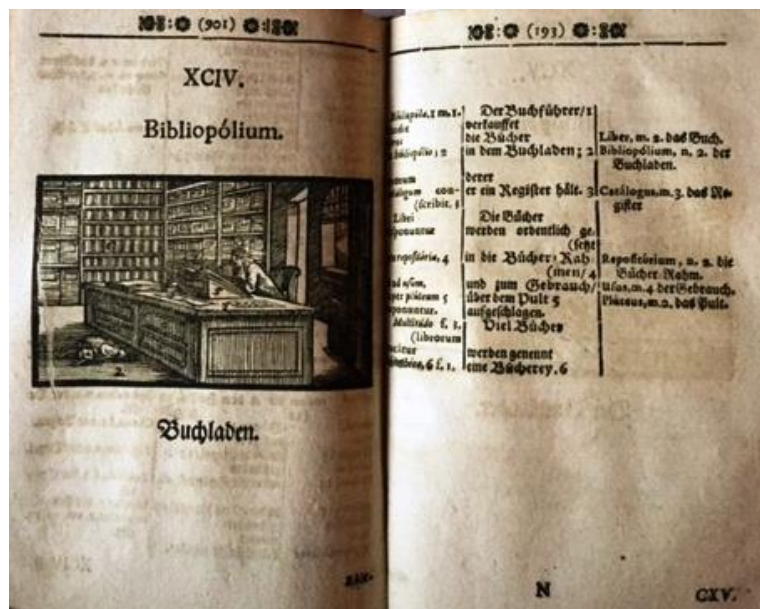
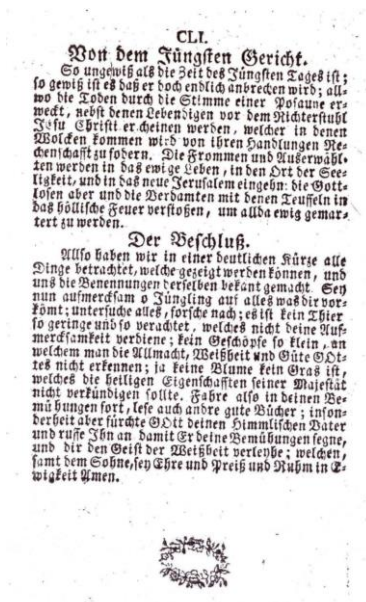

Fig. 29 - Orbis sensualium pictus, Noribergae, 1716 - Biblioteca

a

b

Fig. 30 - Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder, s. 1., 1792; a) p. titlu, b) p. Concluzii

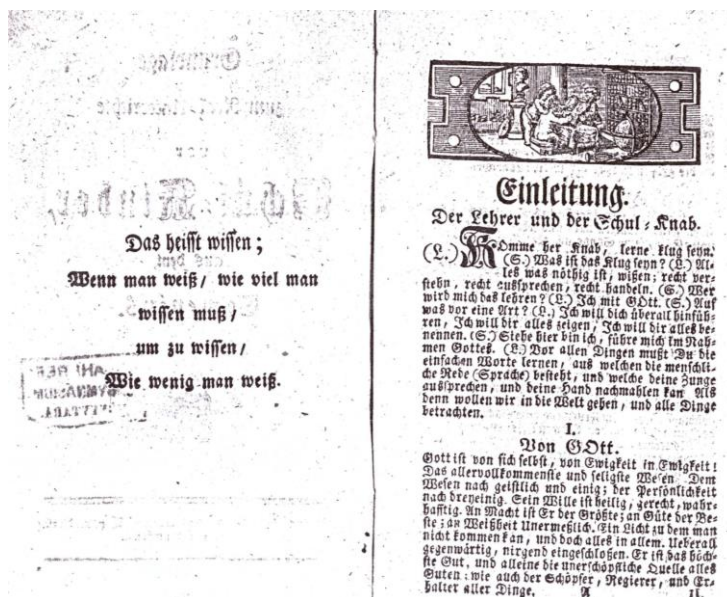

Fig. 31 - Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder, S. 1., 1792. Introducere

Fig. 36 - *Grundlagen zum Real-Unterrichte vor Schul-Kinder*, s. l., 1806 - p. finală; forșat II

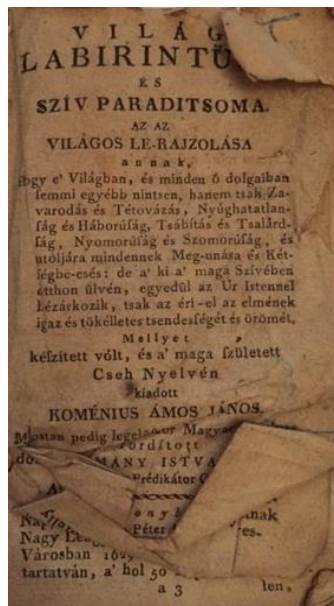

Fig. 37 - *Világ Labirintusa és Szív Paraditsoma*, Pozsony (Bratislava), 1805 - p. titlu

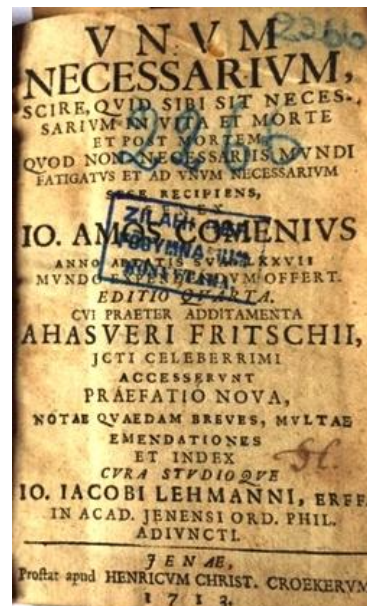

Fig. 38 - *Vnm necessarium*, 1713
Jena, 1713 - p. titlu

Fig. 39 - Vnum necessarium ... cura studio, Jena, 1713 - p. Index

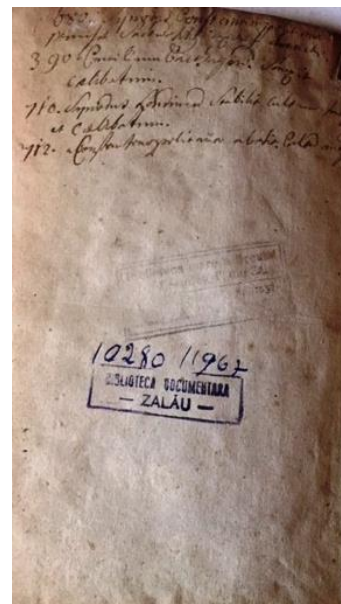
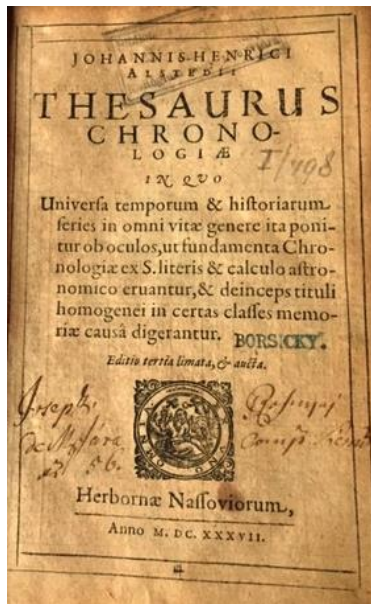

Fig. 40 - Joh. Heinrich Alstedt, Thesaurus chronologiae in quo universo temporum et hystoiarum series in omni vitae genere, Herboenae Nassoviorum, 1637 - a) p. titlu, b) forțaț I, note

Fig. 41 - Joh. Heinrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornæ, 1622 - p. titlu, forțaț I: însemnări

Fig. 42 - Joh. Heinrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornæ, 1622 - p. finală, p. manuscris

The image shows two pages from the title page of Joh. Heinrich Alstedt's 'Metaphysica' (1622). The left page is titled 'SYLLABUS TITULORUM' and lists professions under letters A, B, C, D, E, F, G, H, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. The right page continues the list under letters F, G, H, I, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. The list includes various trades such as 'Faber Clarissimus', 'Lignator', 'Xylogonus', 'Lignator', 'Xylogonus', 'Lignator', 'Xylogonus', etc.

Fig. 43 - Joh. Heinrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 - tabelă

Fig. 44 - Joh. Heinrich Alstedt, *Metaphysica*, Herbornae, 1622 – legătura

Abrevieri bibliografice

- Albu 1944 - Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944
- Bohatta, Holzmann 1900 - Dr. Johann Bohatta, Dr. Michael Holzmann, *Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreich-ungarischen Monarchie*, Viena, 1900
- Britanica 1994 - SA. J. E., *The New Encyclopaedia Britannica*, Volume 3, Micropaedia, Ready Reference, 15 th. ed., 1994
- Ciortea 2013 - Marcela Ciortea, „Firul Ariadnei sau metoda naturală a lui Jan Amos Comenius în învățarea limbii latine și a limbilor vernacular”, în *The Proceedings of the “European Integration - Between Tradition and Modernity” Congress*, 5, 2013, p. 361-372
- Ciortea 2014 - Marcela Ciortea, „Jan Amos Comenius, Orbis pictus, in Transylvania”, în Paul Nanu (ed.), *Romania in the World. Contacts and reception*, Turku, 2014, p. 79-92
- Comenius 1970 - J. A. Comenius, *Didactica magna*, traducerea și adnotare de Iosif Antohi, București, 1970
- Comenius 1977 - J. A. Comenius, *Pampaedia*, traducerea și adnotare de Iosif Antohi, București, 1977
- Comenius 2016 - Jan Amos Comenius, *Orbis sensualium pictus (Lumea sensibilă în imagini)*, ediție îngrijită, traducere în limba română, studiu introductiv de Marcela Ciortea, Cluj-Napoca, 2016
- Csetri 2003 - Csetri, Elek, „A zsidói Wesselényi könyvtár jegyzéke (1822)”, în *Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Kolozsvár, 2003, p. 70-80
- Encyclopaedia 1993 - *Encyclopaedia Universalis*, corpus 6, E. U., Éditeur à Paris, 1993
- Farmati 2018 - Farmati Anna, „Emlékezet-geztusok a zilahi református kollégium könyvtára körül”, în *Per Aspera ad Astra*, A Pécsi Tudományegyetem művelődés- és egyetemtörténeti közleményei V. évfolyam, 2018/1. Szám, p. 76-87
- Kincs 1895 - Kincs Gyula, „A zilahi ref. kollegiumi könyvtár története”, în *Értesítő az 1894/5 iskolai évre*, 1895, p. 223-229
- Komensky 1958 - J. A. Komensky, *Texte alese*, București, 1958
- Kožik 1980 - František Kožík, *Comenius*, Praga, 1980
- Lăscuș 2009 - Voicu Lăscuș, *Jan Amos Comenius. Viața și opera*, Cluj-Napoca, 2009
- Mârza, Bogdan 2013 - *Repertoriul tipografilor, gravurilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, Eva Mârza, Florin Bogdan (coord), ediția a II-a, revizuită și adăugită, Sibiu, 2013
- Nagy Ottó 1944 - V. M. Nagy Ottó, *Gyarmati Sámuel élete és munkássága*, Cluj, 1944
- Olteanu 1992 - Virgil Olteanu, *Din istoria și arta cărții. Lexicon*, București, 1992
- Oros 1985 - Ioan Oros, „Reprezentarea operei lui Homer în biblioteca C.P.D. Zalău”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, IX, 1985, p. 635-637
- Oros 1988 - Ioan Oros, „Gânditori clasici germani în colecțiile Bibliotecii documentare din Zalău”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XII, 1988, p. 759-761
- Oros 1998 - Ioan Oros, „Date noi despre circulația operei lui Moses Mendelssohn în România”, în *Raftul Liber*, 2, 1998, p. 28-30
- Oros 1999 - Ioan Maria Oros, „Un unicat albaiulian de la 1647 în colecțiile Bibliotecii Documentare din Zalău: Janua Linguae reserata aurea de Comenius”, în *Limes*, II, 3-4 (7-8), 1999, p. 260-268
- Oros 2000 - Ioan Maria Oros, „Unicatele olandeze de secol XVII și XVIII din colecțiile sălăjene”, în *Limes*, III, 1-2 (9 -10)/2000, p. 181-184
- Oros 2002 - Ioan Maria Oros, „Tipărituri slovacice de secol XVII-XVIII în colecții sălăjene”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XIV, 2002, p. 553-564

- Oros 2010 - Ioan Maria Oros, *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (sec. XVII-XVIII). Cărți și proprietari*, Cluj-Napoca - Zalău, 2010
- Oros 2011 - Ioan Maria Oros, "Livres europeens anciens pour l'étude des langues classiques et orientales dans les collections de la Bibliotheque Documentaire de Zalău", în *Actes du Symposium international „Le Livre. La Roumanie. L'Europe”*, 4ème édition, 20-23 Septembre 2011, Tome III, p. 286-301
- Rácz 1931 – Rácz Lajos, *Comenius Sárospatakon*, Budapest, 1931
- RMK I-II - Szabó, Károly, *Régi magyar könyvtár*, I-II, Budapest, 1879-1885
- RMNy III - *Régi magyarországi nyomtatványok*, vol. III (1636-1655), Budapest, 1983
- Stan 1985 - Vergilia Stan, „Tipărituri elzeviriene existente în fondul Bibliotecii Documentare a Casei Personalului Didactic - Zalău”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, IX, 1985, p. 625-633
- Stan 1986 - Vergilia Stan, „Carte străină, tipărită în secolul al XVI-lea, în fondul Bibliotecii Documentare a C.P.D. Zalău (Catalog)”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, X, 1986, p. 505-536
- Stan 1987 - Vergilia Stan, „Carte străină editată în secolul al XVII-lea la Amsterdam existentă în fondul Bibliotecii Documentare - Zalău (Catalog)”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XI, 1987, p. 493-528
- Stan 1988 - Vergilia Stan, „Carte străină în ediții olandeze din secolul al XVII-lea existentă în fondul Bibliotecii Documentare - Zalău (Catalog)”, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XII, 1988, p. 707-757
- Știrbu, Știrbu 1968 - M. S. Știrbu, S. Ț. Știrbu, *Didactica estetic-intuitivă comeniană în România*, București, 1968
- Viskolcz 2002 - Viskolcz, Noémi, "Johann Heinrich Bisterfeld és a gyulafehérvári tankönyvkiadás a XVII. Században", în *Magyar Könyvszemle*, 118, 2002, 3, p. 249-271
- Zaharia 1992 - Zaharia Etelka, "A zilahi református Wesselényi Kollégium Könyvtára. Könyvesház", în *Művelődés* melléklete, 2. (1992): 1, p. 14-15
- Zaharia 1996 - Zaharia Etelka, "A zilahi dokumentációs (vlt Wesselényi Kollégium) könyvtár múltja és jelene", în *Magyar Könyvtárosok III. Szakmai Találkozója. Budapest, 1992. augusztus 16-18. Válogatás a találkozó előadásaiból*. Szerk. Berke Barnabásné – Németh Mária, Budapest, 1996, p. 75-77

